THE ISRAELITE PRESS The only Jewish Newspaper in Western Canada.

דאָס אידישע וואָרט

Office and Place of Business: New Israelite Press Bldg., 165 Selkirk Ave. East
Published daily except Saturday and Sunday
ENTERED AS SECOND-CLASS MAIL MATTER AT OTTAWA
Subscription: $6.00 per year
Est. 1910 Phones: 55 409—52 213
Winnipeg — Manitoba

די אימיגראציע פראגע

א לאנד וואָס געפינט זיך אינ'ם מצב פון עקאָנאָמישן קריזיס און ארבעטסלאָזיקייט, איז געגליכן צו א פאַראַרימטער פאַמיליע, וואו יעדער מויל זעט אויס צו זיין איבעריק. אויב אָבער פון די אייגענע פאַמיליען מיטגלידער מוז מען נאָך ליידן און מען מוז זיך טיילן איינער מיט'ן צווייטן מיט'ן ביסן פון מויל, וויל מען אָבער ניט דולדן דעם יתום וואָס האָדעוועט זיך אין דער פאַמיליע און מען קוקט מיט שנאה אויף דעם גאַסט וואָס פאַלט אריין אויף שבת.

אין דער צייט פון עקאָנאָמישע קריזיסן און ארבעטסלאָזיקייט פאַר־שטאַרקן זיך אזוי די נאַציאָנאַליסטישע געפילן אין די לענדער וואָס ליידן פון זיי. דאָס ביסל וואָס איז פאַראַן זייל מען פאַר זיך, און עס פאַרשטאַרקט זיך דער האַס צום "פרעמדן", וועלכער, ווי עס זעט אויס, רייסט ארויס דאָס שטיקל ברויט פון די אייגענע.

אזוי געפינט איצט די פאַרשטאַרקטע אנטיסעמיטישע אגיטאַציע אזא פרוכטבאַרן באָדן אין רומעניע א דאנק דעם שווערן עקאָנאָמישן קריזיס וואָס דאָס לאנד מאַכט דורך. די נידעריקע תבואה פריזיס האָבן רואינירט דעם רוב מענישן פויער, און ער, דער פאַראַרימטער פויער, איז געוואָרן א ליכטע ווערק־צייג אין די הענט פון די אנטיסעמיטן, וואָס ווייזן אים אָן, אז דער איד איז דאָס דער, וואָס מאַכט אים איינג אין זיין "אייגענעם" גאנד.

די זעלבע עקאָנאָמישע אורזאַכן אין ערך האָבן אויך געווירקט אויף דעם פאַרשטאַרקטן אנטיסעמיטיזם אינ'ם רואינירטן פון דער מלחמה דייטש־לאנד, אין פוילן, אין אונגארן אין אין אנדערע לענדער, וואו "דער יתום אין דער פאַמיליע" איז דאָס איבעריקע מויל ביים פאַראַרימטן טיש. די אנטיסע־מיטישע שראַלאַטאַנעס איז זייער ליכט אויסצונוצן די עגדריקטע עקאָנאָמי־שע לאַגע פאַר זייערע אומריינע צוועקן.

אין די אימיגראציע לענדער, ווי די פאַראייניקטע שטאַטן און קאַנאַ־דע, זיינען עס ניט דוקא די אידן, נאָר די אימיגראנטן בכלל, די "פרעמדע", וועלכע ווערן באטראכט ווי אן אָנשיקעניש אין די ציטן פון קריזיס און אר־בעטסלאָזיקייט. פאַר דעם דורכשניטלאַכן מענשן איז שווער צו געפינען די אורזאַכן פון דער ארבעטסלאָזיקייט אין דעם עצם עקאָנאָמישן געביט פון אינ־זער געזעלשאַפט. ער זעט, אז ס'איז ניטאָ אַ גענוג ארבעט און פאַרדינסטן פאַר אלעמען, און אים זעט אויס, אז ווען עס וואָלטן געווען ווייניקער מענשן אין לאנד, וואָלט קיין ארבעטסלאָזיקייט ניט געווען. נו, איז קענען די "אייגענע" קאָן ער ניט אויסזען: ער איז דאָך איינער פון זיי. איבעריק זיינען דערפאַר די "פרעמדע", די אימיגראנטן.

די אמעריקאַנער און קאַנאַדער ארבעטער פירער האַלטן זיך זייער שטאַרק אָן דעם דאָזיקן שטאַנדפּונקט, — א שטאַנדפּונקט, וואָס איז אגב זייער באַקוועם פאַר די פאַרטיי פּאָליטיקער: אימיגראציע באַשריינקונגען קאָנען זיי געבן די ארבעטער. — פאַרשפּאַרנדיק אזוי פאַר זיך די זאָרג פון מענלאַכע ארבעטער פאַרטייען, און פאַרהיטנדיק די ארבעטער פון אריינקוקן הינטער די קוליסן און פאַרטראַכטן זיך איבער די אמת'ע סבות פון דער אר־בעטסלאָזיקייט . . .

די פּאָליטיקער נוצן גערן אויס די אנטי־אימיגראנטישע שטימונגען אין די קריזיס יאָרן, און זיי העלפן פאַרשפּרייטן די מיינונג, אז די אימיגראנטן זיינען שולדיק אין דער ארבעטסלאָזיקייט.

* * * *

אין אונזערע פעדעראַלע וואַלן ביז איצט פלעגן די פאַרטיי פּאָליטיקער, אמווייניקסטנס אין די וואַל־קרייזן וואו עס זיינען דאָ א סך שטימען פון נאַ־טוראַליזירטע ביר־גער, אויסדריקן ליבעראַלע געדאַנקען בנוגע אימיגראנטן און פאַרפליכטן זיך צו די וויילער צו ארבעטן פאַר פרייערער אימיגראציע.

אין די נאָר־וואָס פאַרענדיקטע וואַלן האָבן די קאַנדידאַטן, אויף וויפל דאָס איז נאָר פאַר זיי מעגלאַך געווען, געזוכט אויסצומיידן די פראַגע, און באַזונדערס טאַקע אין די וואַל־קרייזן באַזעצט פון אימיגראנטן. אביסל פריי־ער האָבן זיי געגעדט וועגן דעם ענין אין ניט־אימיגראנטישע באַציִרקן, און דאָ האָבן, אויף וויפל אונז איז באַקאַנט, קיין איינציגע פון זיי ניט געוואָגט אויסצודריקן זיך צו גונסטן פון פרייערער אימיגראציע. אדרבא, איינער האָט זיך געפּרואוט אויספיינען קעגן דעם צווייטן מיט זיין קעגנגרשאַפט צו אי־מיגראציע.

קיין אונטערשייד פון פאַרטיי איז דאָ ניט געווען. מער נישט, וואָס די קאַנסערוואַטיווע קאַנדידאַטן האָבן געקאָנט אמאַקירן די ליבעראַלן דער־פאַר וואָס די ליבעראַלע רעגירונג האָט אריינגעלאָזן אין לאנד צופיל פרעמ־דע מיילער, בעת די ליבעראַלן האָבן געמוזט זיין אפּאָלאָגעטיש און פאַרענט־פערן זיך, פאַרוואָס זיי זיינען געווען "צו מילד" צו אימיגראנטן.

אַלע זיינען געווען אָבער איינשטימיק, אז מען מוז ווערן שטריינגער צו אימיגראציע, — אפילו דער היגער ארגאַן פון דער אינדעפּענדענט ליי־באַר פאַרטיי, וועלכע איז בכלל ניט קעגן פרייער אימיגראציע וואָס קומט אויף איר אייגענער איניציאַטיווע, האָט אין איר פרעוואַלן אויסגאַבע קרי־טיקירט די ליבעראַלע רעגירונג פאַר אריינלאָזן אין לאנד אימיגראנטן אין אזא שווערער צייט.

ווי די אנטי־אימיגראנטישע שטימונג איז אויסגעלוצט געוואָרן פון פּאָליטיקער קאָן מען אפשר אמבעסטן זעען פון דעם, וואָס דר. מעניאַן, איי־נער פון די אָנגעזעענסטע קאָנסערוואַטיווע פירער, האָט אין איינער פון זיי־נע וואַל־רעדעס שאַרף אטאַקירט מר. קינגג רעגירונג פאַר אריינלאָזן אזויפיל אימיגראנטן אין לאנד. דער זעלבער דר. מעניאַן האָט פריער אין פאַראַל־מענט פונקט אזוי שאַרף קריטיקירט מר. קינגג רעגירונג פאַר אריינבריינגען צו וויניק אימיגראנטן.

* * * *

פון דעם שטאַנדפּונקט פון אימיגראציע מאַכט עס אזוי ניט אויס, וועלכע רעגירונג איז אריין אין מאַכט, — קיין פרייערע אימיגראציע קאָן מען איצט ניט דערוואַרטן פון דער קאָנסערוואַטיווער רעגירונג, פונקט ווי מען האָט עס ניט געקאָנט דערוואַרטן פון א ליבעראַלער. ניט דער אין ניט יענער לויט זיך ניט איינצורייסן מיט די וויילער צוליב דעם אימיגראנט, און ניט דער און ניט יענער לויט זיך ניט אויפקלערן דעם וויילער, אז די אור־זאַכן פון קריזיס אין ארבעטסלאָזיקייט ליגן ערגעץ אנדערשוואו.

מיר האָבן איצט ניט־וואָס צו דערוואַרטן קיין אימיגראציע ישועות. — גיכער קאָן מען דערוואַרטן נייע באַשריינקונגען, — ניט נאָר אזוי לאנג ווי דער קריזיס וועט אָנהאַלטן, ווען דער אימיגראציע שטראָם ווערט במילא פון זיך, אָן קינסטלאַכע באַשריינקונגען, אָפּגעהאַלטן, — נאָר אפילו שפּע־טער, ווען דער קריזיס וועט פאַרבייגיין, אָבער דער פאַראַרטייל קעגן דעם אימיגראנט וועט נאָך פאַרבלייבן.

אָבער פונ'ם שטאַנדפּונקט פון קליין אימיגראציע, — פון אראָפּבריינ־גען נאָענטע קרובים דורך דערלויבעניש, — פאַקטיש אלץ וואָס מען קאָן דערגרייכן אויף וויפל ס'איז שייך דער אידישער אימיגראציע פאַר די לעצטע יאָר, — איז ניטאָ וואָס אָנצוהערן. אזעלכע דערלויבענישן וועט אפשר נאָך לייכטער ווערן צו באַקומען, ווען די פּראָוויינצן ווערן איבערגעמען דעם גאַנצן אויפזיכט אויף זייער אימיגראציע, אויב נאָר די נייע קאָנסערוואַטיווע רע־גירונג וועט די דאָזיקע אראַנזשעמענטס, געמאַכט פון דער לעצטער אדמי־ניסטראַציע, ניט ענדערן.

די אידישע אימיגראציע האָט פון די וואַלן גאָרנישט ניט געוואונען אָבער זי האָט אויך ניט געהאַט וואָס צו פאַרלירן . . .

בראַנטפאָרד אָנטעריאָ

(קאָרעספּאָנדענץ)
פון ש. קאַפּלאַן

— ווייסט איר פאַרוואָס טראָגט די שטאָט וואוהין איר זייט איצט געקומען דעם נאָמען "בראַנטפאָרד"? — האָט מיר געפרעגט אן אלטער ענגלענדער.

— ליידער ניט — האָב איך געענט־פערט אין גרויס פאַרלעגנהייט. איר דאַרפט זיך ניט שעמען. איר זייט ניט דער ערשטער און ניט דער לעצטער. איך האָב אייך געשטעלט די פראַגע פון דער זעלט וווּסן מיט וואָס איר דאַרפט זיך דאָ אם ערשטן פאַראינטערעסירן.

בראַנטפאָר, אָדער ריכטיקער, בראַנטס־פאָרד טראָגט דעם נאָמען פון אינדיש קעפּטן פון די מאַהאַקס, דער מיליטערי־שער לידער פון די זעקס אינדישע נאַ־ציאָנאַליטעטן — דזשאָזעף בראַנט. זיין אינדישער נאָמען איז געווען: "טאַי־יענ־דאַ־נאַ־גע", געבאָרן אין 1742 און גע־שטאָרבן אין יאָר 1807.

די דערמאָנטע זעקס אינדישע נאַציאָ־נאַליטעטן האָבן באַוואוינט די טעריטאָ־ריע פון די גרויסע לייקס וואָס נעמט אַרום די שטאַטן מישיגען, אָהיאָ, פּענ־סילוויניע און טייליוויי הייגנטיקע קאַנאַ־דע. זיי זיינען געווען אויף פאַרשפּרייט אין ווירדזשיניע, ניו־יאָרק, מאַסאַטשו־סעט ביז דעם אנטלאַנטישן ים. הייגנט לעבן א טייל פון זייערע אור־איינקלאַך זעקס מייל פון בראַנטפאָרד, פון דער צווייטער זייט פון גרענד ריווער וואו עס געפינט זיך א איינע פון די "אינדיען ריי־זערוויישאַנס" אין 26 דערפער. די טע־ריטאָריע איז זיי איבערגעגעבן געוואָרן אין יאָר 1784 לויט דער פאַרשפּרעכונג וואָס די ענגלישע רעגירונג האָט געגעבן דזשאָזעף בראַנטען. ער איז באַעדריקט געוואָרן אין די מאַהאַקווייזלן, וואָס האָט זיך געריכטן פאַר'ן גרענץ פון די ריוטע מענשן וואו זיי האָבן עמיגרירט אין מיטן פון דעם זיבעצעענטן יאָרהונדערט פון שטאָט ניו־יאָרק, בראַנט'ס קבר גע־פינט זיך אין בראַנטפאָרד אין דעם איינ־ציקן אָנטאַריאָ מאַהאַק־קלויסטער וואָס איז אויפגעבויט געוואָרן אין יאָר 1785 דורך בראַנט'ס אליין.

אין יאָר 1761 איז בראַנט, א האַלב ווילדער און נאַקעטער אינדיאַנער אריינ־געטראָטן אין א אָנגעלאַטענע שול אין לע־באַנאָן. אין 1775 האָט ער שוין באַזוכט לאָנדאָן און איז פאַרגעשטעלט געוואָרן פאַר דער דאַמאָלסטדיקער קעניגין אַנאַ.

בראַנט איז געווען דער אויסגאַם פון אונ־זערע הויפּטלינגען, וועלכע האָבן שטענדיק געביטן פריינטשאַפט צו די ענגלענדער אָדער פראַנצויזן, אזוי שנעל ווי איינע האָט גובר געווען די אנדערע. זיי זיינען שטענדיק איבערגעגאַנגען אויף דער זייט פון דעם זיגער.

בראַנט אָבער האָט חייליק אָפּגעהיט די טראַדיציע פון זיינע זיידעס מאָהאַקן און איז ביז'ן טויט געבליבן א טרייער פריינט און מיליטערישער אויסהעלפער פון די ענגלענדער.

דאָס מערקווירדיקסטע אין בראַנטאָן איז וואָס ער איז גליִיכצייטיק געווען א דנשאַפטלאָך אָנליגן זיינע אינדיאַנער, שטענדיק געטראָגן זייערע קליידער און ניט געשייידט זיך מיט זיי אויף איין טאָג. זיינע לעצטע ווערטער אויפ'ן טויט־טשיף דזשאָן גאַרטאָן איז געווען: — האָב מיטלייד צו די ארמע אינדיאַנער. ווען דו קאָנסט האָבן אן איינפלוס אויף די מאַכטהאָבנדע, באַוואָרק זיי צו טאָן פאַר די אינדיאַנער אלס גוטעס.

אין יאָר 1847 האָט די שטאָט בראַנט־פאָרד וואָס טראָגט זיין נאָמען געהאַט א באַפעלקערונג פון צוויי טויזנט נפשות. מיט 30 יאָר שפּעטער האָט שוין בראַנט־פאָרד געקראָגן דאָס רעכט צו האָבן א מעמבער אין פאַרלאַמענט, ווייל זי האָט שוין געהאַט אריבער צען טויזנט מענשן, און היינט צו־טאָג האָט בראַנטפאָרד א באַפעלקערונג פון אריבער דרייסיק טויז־ענט מענשן.

אין הארץ פון שטאָט, אויף וויקטאָ־ריא סקווער, האָט מען 1886 אויפגע־שטעלט בראַנטען א מאָנומענט, אויף א הויכן פּיעדעסטאַל שטייט די מאַיעסטע־טישע פיגור פון בראַנטאָן אין דער גע־שטאַלט פון אָן אינדישן קריגער. די פיגור איז אויסגעהאַקט געוואָרן לויט דעם בילד וואָס עס האָט פון אים געמאַלן אין לאָנ־דאָן, דער באַרומטער מאָלער — דזשאָר־דזש ראָמניי. אַרום די זיילן פון פּיעדע־סטאַל זיינען אויסגעקריצט בילדער פון די זעקס נאַציאָנאַליטעטן. דאָס זיינען פיי־גורן פון באַוואַפנטע אינדיאַנישע קריגער אין פאַרשיידענע פּאָזן מיט זייערע אַלטע כלי זין. דער מאָנומענט און די בילדער זיינען אויסגעגאָסן אין בראַנז. דאָס איז א מייסטערווערק פון דעם באַרומטן סקולפּטאָר פּערסי וואוד. איינע פון די שענסטע דיינקמאָלער אין צפון אמעריקע און דער איינציקער אין גאַנץ אמעריקע געשטעלט פון א פולבלוטיקן אינדיאַנער.

און ווען מען שטייט ביים מאָנומענט און מ'פאַרטראַכט זיך ווען די רויטע מענשן־קינדער וועלכע האָבן דאָ די ער־שטע געגאַקערט און געוויין און וועמען מיר האָבן כמעט ווי פאַרשטויסן, געפינט איר א געוויסן זכות און טרייסט אין דעם זעלבן בראַנטפאָרד.

אָן א זייט פון שטאָט שטייט אן איינ־זאַמע הילצערנע הייזקע מיט אָן אויפ־שריפט "וואָק אין", — דאָס איז דער "בעל האַמסטער". דאָס איז דער טעמפּל, דער קודש־הקדשים וואו דער ווייסער קול־טור מענש, אלעקסאַנדער גרייהעם בעל האָט געלעבט און דערפונדן דעם טעלע־פאָן דעם 26טן יוני 1874. פון דעם חיי־ליקטום האָט דער מענש דעם ערשטן מאָל געהאַט זיין "לאַנג דיסטענס" שמו־עס פון בראַנטפאָרד קיין פאַריז, דעם 10טן אוגוסט, 1876.

אויף דעם קולטור געשיכטלאַכן אקט האָט בראַנטפאָרד פאַראייביקט דורך א מאָנומענט. אין צענטער פון שטאָט הויבט זיך אויף אויף הויכע טרעפּ א וואַנט און אויף דער וואַנט איז פון בראַנז אויס־געגאָסן א נאַקעטע מענער פיגור וואָס האַלט לינגדיק א טרייבל. פון זיין שעפּ־טשען פליען ארויס אין דער אומענדלא־כער וועלט־ווייטקייט דריי מלאכים אין פרויען געשטאַלטן. דאָס זיינען דריי שטענדיקע שלוחים פון דעם מענשן: ווי־סענשאַפט, פרייד און טרויער. און ביי בוידע זייטן פון די הויכן טרעפּ שטייען צוויי העלדישע פרויען פיגורן וועלכע פאַר־קערפּערן די מענשהייט, וועלכע שיקן און דערהאַלטן ירעות. איינע האַלט דעם טרייבל ביים אויער און די צווייטע ביים מויל.

אָן בראַנטפאָרד געפינט זיך אויף דער איינציקער אָן אַנטריע אינסטיטוט פאַר בלינדע און מוסטערהאַפטע הויז פאַר ארמע. אירן האָבן זיך דאָ אָנגעהויי־בען באַוועגן אין יאָר 1905. דער פּרעזי־דענט פון קאָנגרעגיישאָן מר. מ. נוסבאַום איז געקומען אהער אין יאָר 1909. די שול איז איינגעאָרדנט געוואָרן מיט א יאָר 17-18 צוריק. פאַר דעם האָט מען געדאַוונט אין א האַל. וועגן איך בין אריין אין שול בין איך אנגעגעם איבערראַשט געוואָרן. איך וויל מיינען אז דאָס איז גלויך פון דער קהלה. די אידן, מענער און פרויען, וועלכע האָבן זיך אויסגעוועצט אוי ווי קינדער שול־בענק האָבן צוזאַמענ־געשטעלט איינע פון די דאַנקבאַרסטע אויריטאָריעס וואָס איך האָב ווען געע־זען. מ'האָט זיך ניט באַנוגנט מיט'ן פאַרטראַג, מ'איז געבליבן זיצן שפּע־טער, געשטעלט פראַגן, דיסקוטירט און פאַרענדיקט די פאַראַמלונג שפּעט אין אָוונט. קיין איינציקער פונ'ם עולם איז ניט אוועק בעפאָר דער פאַרזיצער האָט געשלאָסן דעם מיטינג. ס'איז איבעריק צו זאָגן אז אלע אָנוועזנדע (26) מענער האָבן זיך פאַרשריבן פאַר מעמבערס אין דעם אידישן אימיגראַנטן הילפס פאַר־איין, מיט א יערלאַכער־ביישטייערונג פון $124.

אין בראַנטפאָרדער בראַנטש פון דעם אידישן אימיגראַנטן הילפס פאַראיין זיי־נען אויסגעוויילט געוואָרן די הערן: ר. נאַדעל — פּרעזידענט; ב. האַפּמאַן — וויסע־פּרעזידענט; ד. הערוס, י. פּרבער, י. לו־נינסעלער, ש. פּערלמאַן און מ. וויטש, אלס קאַמיטע מעמבערס.

איך גיב דאָ אָפּ דעם פאַרדינט דאַנק דעם דערמאָנטן דייטן נאַדעל. עס איז באמת געווען א פריי צו באַגעגענען אין א פאַרשטענדיק אמעריקאַניערטן אמע־ריקאַנער בחור, דעם פאַרזיצער פון דער אָנגלענדישער פון דער סעקרעטאַר פון דער קהלה, און היינט דער סעקרעטאַר פון אונזער פאַראיין. דייטן נאַדעל איז א מערק ווירדיקע פאַראייניקונג פון אמעריקאַנער דיסציפּלין און ארבעטסזאַמקייט צוזאַ־סף־הכל זיינען אין בראַנטפאָרד פאַראַן 45 אידישע משפחות מיט בערך 200 נפ־שות.

* * *

מאָנטאָג דעם 7טן יולי האָט די בראַנט־פאָרדער קהלה צוזאַמענגערופן אין שול א מיטינג וואו אונז איז אויסגעקומען אָפּצוגעבן א באריכט פון דער ארבעט פון דעם אידישן אימיגראַנטן הילפס פאַר־איין, און וועגן זיינע אקטועלע פּראַב־לעמען.

דער פאַרזיצער פון דעם מיטינג איז געווען דער־זקן פון דער קהלה, מר. ה. נאַדעל, דער סעקרעטאַר, מר. דייוו נאַ־דעל, דער אינגסטער און טעטיקסטער מיט גליד פון דער קהלה. די אידן, מענער און פרויען, וועלכע האָבן זיך אויסגעוועצט אוי ווי קינדער שול־בענק האָבן צוזאַמענ־געשטעלט איינע פון די דאַנקבאַרסטע אויריטאָריעס וואָס איך האָב ווען גע־זען. מ'האָט זיך ניט באַנוגנט מיט'ן פאַרטראַג, מ'איז געבליבן זיצן שפּע־טער, געשטעלט פראַגן, דיסקוטירט און פאַרענדיקט די פאַראַמלונג שפּעט אין אָוונט. קיין איינציקער פונ'ם עולם איז ניט אוועק בעפאָר דער פאַרזיצער האָט געשלאָסן דעם מיטינג. ס'איז איבעריק צו זאָגן אז אלע אָנוועזנדע (26) מענער האָבן זיך פאַרשריבן פאַר מעמבערס אין דעם אידישן אימיגראַנטן הילפס פאַר־איין, מיט א יערלאַכער־ביישטייערונג פון $124.

בראַנטפאָרד, יולי, 1930.

פון די לידער וואָס דאָס פאָלק זינגט, קען מען דערקענען ווי אזוי עס לעבט

די דאָזיקע טעאָריע ווערט באַהויפּטעט פון וויסנשאַפטסלייט

פון י. מאַלין

די ווערטער: ווער בשירים על לב רע נער און אודאי פון דעם אידן. הגם דער — אנטהאַלטן אין זיך א גרויסן אמת. מען קאָן וועגן דעם א סך טראַכטן און מען קאָן צו געוויסע שלוסן. א פאָלק קאָן מען דער־קאָנען דורך זיינע נאַציאָנאַלע לידער, דורך זיין אָרט געוואַנג, וועגן א מענש פילט זיך פרייליאַך, ווען אלץ נייט ביי אים גוט, ווען ער האָט זיך ניט אויף וואָס צו באַ־קלאָגן, ער איז געזונט, זאַט, און האָט קיין מורא ניט פאַר דעם פאַרמאָרגן, — אוא איינער איז אלץ מאָל געגענוגט צו פריי־לאַכע געוואַנגען, צו א לידל אדער א ניגון וואָס הויבט די פיס אויף צום טאַנצן.

ווידער פאַרקערט, ווען איינער פילט זיך נידערגעשלאָגן, ווען זיין מח איז באַהערשט מיט טרויעריקע מחשבות, ווען אלעס נייט ביי אים מיט דער פּוטער אראָפּ — פאַר אזא פּערזאָן איז פרייליאַך געוואַנג, פריי־לאַכע לידער אזוי ווי סם המות. אזא פער־זאָן וועט זוכן, צו הערן מינאָרנע טענער, אָטעם פאַרכאַפּנדע לידער און וועלכע ער וועט זוכן א טרייסט פאַר זיין געדריקטער נשמה, און וועלכע זאָלן קאָנען אַרויספּר־סען א טרער כדי צו פאַרליכטערן זיין טרויעריקן נעמיס. אָט דאָס מיינט דער קלוגער אפּאָריזם ווער בשירים על לב רע.

נעמען מיר צום ביישפּיל דאָס רוסישע פאָלק. זייט רוסלאַנד איז געוואָרן א מדינה מיט העכער ניין הונדערט יאָר צוריק, האָט זיך דאָס פאָלק, די מאַסן געוויינט און גע־באָרן אין טרערן. דאָס רוסישע פאָלק האָט קיינמאָל ניט געלעבט גלייקלאַך. לויט דער געשיכטע פון די רוסן זעען מיר, אז אין פאַרלויף פון דער יאַרהונדערטער האָבן זיי גע־האַט אריבערגעטראָגן אלערליי צרות. ניט רערנדיק שוין וועגן דער ביטערע מלחמות וואָס דאָס פאָלק האָט אנגעפירט מיט נאַ־עטעק און ווייטע שכנים; ניט רייד־נדיק שוין וועגן דעם טאַטערשן אָך וואָס האָט געהאַלטן דאָס גאַנצע רוסישע לאַנד אין אייזערנע לאַפּעס אריבער הונדערט יאָר. האָט דער המון געהאַט אויסצושטיין די ביטערסטע פאַרפאָלגונגען און אונטער־דריקונגען מצד זיינע איינגעע רעגירער און אריסטאָקראַטיע; פאַרשקלאַפט און פאַר־יאַכט איז דער רוסישער פויער געווען ביי דעם אדער, ד. ה. ביי די פויערשע נאַבלי־לייט, וועלכע האָבן דעם פויער באַהאַנדלט א סך ערגער איידער די נעגער זיינען באַ־האַנדעלט געוואָרן אמאָל אין אמעריקע.

אין אפילו נאָך דעם ווי אלעקסאַנדער דער צווייטער האָט שוין כלומרשט באַ־פרייט די פויערס פון פאַנשטשינע, זיינען זיי איינגטלאַך פאַרבליבן אין דער זעלבער טרויעריקער לאַגע ווי פריער, ווער עס האָט נאָר געוואָלט, יעדער ליאַדע טשינאָוו־ניקל האָט געבאַפעוועט. איבער זיי אויף פאָלגלאַך האָט דער רוסישער פויער תמיד געציטערט ווי א בלאַט פאַר "נאַטשאַל־סטווא". קיין וואונדער ניט וואָס די נאַציי־אָנאַלע לידער פון דעם רוסישן פאָלק זיי־נען אזוי טרויעריק. אזוי אָנגעוואַפּט מיט ענמת נפש. אז יעדער איינער וואָס הערט זיי מוז קומען צו דער איבערצייגונג, דאָס זיי זיינען געשאַפן געוואָרן פון אן אומ־גלייקלאַך פאָלק. דאָס קאָן מען גלייך זעען פון דעם פאָלקס־ליעד "אוכניעס", פון זיי־נע עפּישע לידער ווי אויך אפילו פון די רוסישע פאָלקס־לידער, פאָלדאַטסקע לי־דער. פון יעדערער פון זיי שטראָמט ארויס א טיפער טרויער, א האַרץ־קלעמעניש, פאַרביטערונג און פאַרצווייפלונג.

אזוי אויך איז דאָס פאָלק געזאָגן פון דעם נעגער, וועלכער האָט אויך וויניק נחת געגאַסן אין משך פון זיין עקזיסטענץ. אזוי אויך איז דאָס ליד פון דעם איטאַליע־נער איז קיין מאָל ניט געווען אין גלות און וואו אין זאַל זיך ניט געפונען וויינטשן ער, אז ער האָט א לאַנד, מען דער־כענט אים פאַר א בירגער, און ער האָט אזא דעה אין לאַנד פונקט ווי אין כינע. איז דאָס דען א חידוש וואָס דאָס געזאַנג קומט ביי אים ארויס אזוי טרויעריק, וואָס עס הערן זיך אין זיינע לידער ווייַנע־שרייען, אנגסט, פּיין, אונטערדריקונג און קרענודע? יעדער איינער וועט גלייך דער־קאָנען דעם אונטערשייד פון א ליד, געזונ־נען פון אן אמעריקאַנער נעגער און אן אנדער אמעריקאַנער בירגער: ווי לכשל דאָס ליד פון דעם איירישמאַן, דעם ענג־לענדער, פראַנצויז און א. וו.

נו, היינט וואָס קאָן מען זאָגן וועגן דעם אידישן געזאַנג? האָט איר באַמערקט אז א איד זיינגט אויף א שמחה טרויעריק, עס שמעקט ניכעט מיט תפלה, נעבעט, אייר־אָטעם פאַרכאַפּנדע לידער און וועלכע ער וועט זוכן א טרייסט פאַר זיין געדריקטער נשמה, און וועלכע זאָלן קאָנען אַרויספּר־סען א טרער כדי צו פאַרליכטערן זיין טרויעריקן נעמיס. אָט דאָס מיינט דער קלוגער אפּאָריזם ווער בשירים על לב רע.

נעמען מיר צום ביישפּיל דאָס רוסישע פאָלק. זייט רוסלאַנד איז געוואָרן א מדינה מיט העכער ניין הונדערט יאָר צוריק, האָט זיך דאָס פאָלק, די מאַסן געוויינט און גע־באָרן אין טרערן. דאָס רוסישע פאָלק האָט קיינמאָל ניט געלעבט גלייקלאַך. לויט דער געשיכטע פון די רוסן זעען מיר, אז אין פאַרלויף פון דער יאַרהונדערטער האָבן זיי גע־האַט אריבערגעטראָגן אלערליי צרות. ניט רערנדיק שוין וועגן דעם טאַטערשן יאָך וואָס האָט געהאַלטן דאָס גאַנצע רוסישע לאַנד אין אייזערנע לאַפּעס אריבער הונדערט יאָר. האָט דער המון געהאַט אויסצושטיין די ביטערסטע פאַרפאָלגונגען און אונטער־דריקונגען מצד זיינע איינגעע רעגירער און אריסטאָקראַטיע; פאַרשקלאַפט און פאַר־יאַכט איז דער רוסישער פויער געווען ביי דעם אדער, ד. ה. ביי די פויערשע נאַבלי־לייט, וועלכע האָבן דעם פויער באַהאַנדלט א סך ערגער איידער די נעגער זיינען באַ־האַנדעלט געוואָרן אמאָל אין אמעריקע.

אין אפילו נאָך דעם ווי אלעקסאַנדער דער צווייטער האָט שוין כלומרשט באַ־פרייט די פויערס פון פאַנשטשינע, זיינען זיי איינגטלאַך פאַרבליבן אין דער זעלבער טרויעריקער לאַגע ווי פריער, ווער עס האָט נאָר געוואָלט, יעדער ליאַדע טשינאָוו־ניקל האָט געבאַפעוועט איבער זיי אויף פאָלגלאַך האָט דער רוסישער פויער תמיד געציטערט ווי א בלאַט פאַר "נאַטשאַל־סטווא". קיין וואונדער ניט וואָס די נאַציי־אָנאַלע לידער פון דעם רוסישן פאָלק זיי־נען אזוי טרויעריק. אזוי אָנגעוואַפּט מיט ענמת נפש. אז יעדער איינער וואָס הערט זיי מוז קומען צו דער איבערצייגונג, דאָס זיי זיינען געשאַפן געוואָרן פון אן אומ־גלייקלאַך פאָלק. דאָס קאָן מען גלייך זעען פון דעם פאָלקס־ליעד "אוכניעס", פון זיי־נע עפּישע לידער ווי אויך אפילו פון די רוסישע פאָלקס־לידער, פאָלדאַטסקע לי־דער. פון יעדערער פון זיי שטראָמט ארויס א טיפער טרויער, א האַרץ־קלעמעניש, פאַרביטערונג און פאַרצווייפלונג.

אזוי אויך איז דאָס פאָלק געזאָגן פון דעם נעגער, וועלכער האָט אויך וויניק נחת געגאַסן אין משך פון זיין עקזיסטענץ. אזוי אויך איז דאָס ליד פון דעם איטאַליע־

אין פרילינג 1950טן יאָר איז א יונגער ישורנאַליסט געזעסן מיט זיינעם א פריינט ביי א גלעזל טיי. זיי האָבן געפירט א שמועס אויף היסטאָרישע טעמעס און דער ישורנאַליסט האָט געזאָגט:

ווען איך האָב דאָ ניט לאַנג איבערגע־קוקט די דאָקומענטן פון מיין טאַטן, האָב איך געפונען אט דעם צייטונגס אויסשניט דאַטירט דעצעמבער 19... יאָר. א מאַרנער דאָקומענט. אויב דו ווילסט וועל איך אים איבערלייענען.

— ביטע, — האָט געזאָגט דער פריינט

דער ישורנאַליסט האָט אנגעהויבן לייענען:

"אין לאַגדאַנער פּאָליציי נערריכט האָט נעכטן איינער אן ארים־געקליידטער, אָבער לויט'ן אויסזעען א גאַנץ אנשטענ־דיקער מענש ארונטערגעפאַלן צו זיך די אויפ־מערקזאַמקייט ווען ער האָט זיך געוועגט־דעט צום ריכטער מיט א ביטע, אז ער, דער ריכטער, זאָל אים געבן א ראַט. מיר גיבן איבער דעם דאָזיקן געשפּרעך ווער־טערלאַך:

— צי קען איך זיך ווענדן צו אייער ליבענסווירדיקייט מיט א פראַגע?

— אויב איך וועל קענען אויף דעם ענטפערן.

— איך האָב געוואָלט בלויז וויסן: צי לעב איך?

— וואָס זיינען עס פאַרא נאַרישע וויצן!

— איך דער גאַנץ ערנסט, אייער ליי־בענסווירדיקייט. פאַר מיר איז אלץ אָפּ־הייגניק פון דעם דאָזיקן ענטפער. איך בין לויט דער פּראָפעסיע א שמיד . . .

— איר זייט ביין זינען?

— איך בין דורכאויס קלאָר, אייער ליבענסווירדיקייט.

— און ווי אזוי איז עס אייך אויפגע־קומען אויפ'ן געדאַנק צו קומען צו מיר מיט אזא פראַגע?

— איך האָב ניט קיין אַרבעט, אייער ליבענסווירדיקייט.

— וואָס־זשע פאַר א שייכות האָט עס צו מיר?

— דערלויבט, אייער ליבענסווירדיקייט, וועל איך אייך אלעס דערקלערן. שוין 2 חדשים, ווי איך בין, אָן קיין שום שולד פון מיין זייט פאַרבליבן אָן ארבעט. אייער ליבענסווירדיקייט ווייס עס געוויס, אז אין מיין לאַגע געפינען זיך הונדערטער און טויזנטער.

— גוט, זעצט פאָר.

— איך געהער ניט צו קיין פּראָפעסיע־אָנעלן פאַראיין. אייער ליבענסווירדיקייט ווייס, פאַרשטענדלאַך, אז מיין פּראָפעסיע איז ניט אַרגאַניזירט.

— יאָ, יאָ.

— פאַר די לעצטע דריי וואָכן בין איך נעבליבן אינגאַנצן אָן מיטלען. איך האָב אויסגענוצט אלע מעגלאַכקייטן צו קריגן עפּעס ארבעט, נאָר עס איז אלץ אומזיסט.

— איר האָט זיך געווענדעט צום באַ־זאָרגונגס קאָמיטעט פון אייער ראַיאָן?

— יאָ, אייער ליבענסווירדיקייט, נאָר זיי קאָנען מיר מער ניט געבן קיין שטיצע.

— ביי אייער קירכלאַכער מאַכט זייט איר אויך געווען?

— יאָ, אייער ליבענסווירדיקייט, אויך ביים גלח.

— צי האָט איר ניט קיין קרובים אָדער פריינט, וואָס וואָלטן אייך געקענט העלפן?

— א העלפט פון זיי זיינען אין אזא שלעכטער לאַגע ווי איך, אייער ליבענסווער־דיקייט, און ביי די איבעריקע האָב איך שוין אלץ צוגענעמען.

— וואָס האָט איר געטאָן?

— איך האָב אלץ צוגענומען, אייער ליבענסווירדיקייט, ד. ה. גענומען ביי זיי אלץ, אָן וואָס זיי קאָנען אויסקומען.

— צי האָט איר א פרוי און קינדער?

— ניין, אייער ליבענסווירדיקייט, און דאָס שטערט מיר אויך, ווייל אומעטום און שטענדיק לאָזט מען מיך אויף דער לעצטער רייע.

— פאַרשטייט זיך פאַרשטייט זיך . . . אָבער סוף כל סוף זיינען דאָך פאַראַן באַ־זאָרגונגס־ערטער פאַר היימלאָזע. איר